

DUHTER-İ HİNDU'DA "VAHŞET"

KEMAL ERARSLAN

İstanbul'da Tasvir-i Efkâr matbaasında H. 1292 (M. 1875) yılında basılan *Duhter-i Hindu*, Hâmid'in, şöhretini sağlayan ilk büyük eseridir. Abdühak Hâmid Duhter-i Hindu'yu Hindistan'a gitmeden evvel, Hindistan tarihini okuduktan sonra yazdığını, eserin müsebbib ve müessirinin bir biblo olduğunu bildirir¹. Fakat Duhter-i Hindu'ya, babası Hayrullah Efendi'nin "Avrupa seyahatnâmesi"nin, Byron'un "Sardana-pal"ının ve Rezaizâde Ekrem'in Chateau-Briand'dan yaptığı "Atala" tercümesinin de az-çok tesir ettiği ileri sürülmektedir².

Şüphesiz ki, Duhter-i Hindu tiyatro tekniği bakımından zayıf bir eserdir. Mevzu'unun orjinal olmayışı, bazı vak'alarda görülen mantıksızlık, yer yer jest ve davranışlara hâkim olan basitlik, dilindeki gayr-ı tabiiyet ve karakterlerden ziyade fikirlerin şahıslar vasıtasıyla sahneye çıkarılışı bu arada zikredilebilir.

Bütün bunlara rağmen Duhter-i Hindu, bazı bakımlardan da önemli bir eserdir. Her şeyden önce Hâmid bu eserle edebiyatımıza batı romantizmi'nin ve ekzotizm'in kapılarını açar, batıdan aldığı yeni nazım şekillerinin ilk denemesini bu eserde yapar³, üslûbu bu eserde şahsiyetini bulur, daha sonraki eserlerinde geliştireceği bâzı fikir ve temalara nüve hâlinde bu eserde tesâdüf edilir. Eserin ideolojik çatısı da üzerinde durulması gereken önemli bir cihettir. Hâmid zulme ve esârete isyan gibi duygu, fikir ve hareketleri yüceltmek suretiyle, devrinin siyasî ve idarî baskısını bol bol tenkid eder, bazı fikirlerini şahısların ağzından umumî efkâra duyurmak imkânını bulur. Ayrıca Hâmid,

¹ Abdühak Hamid, Eserlerimi nasıl yazdım, Resimli Ay Mecmuası, yıl 1924 sy. 5

² Gündüz Akıncı, Abdühak Hâmid Tarhan (Hayatı, eserleri ve san'atı), Ankara 1954, sf. 49-53 Ancak biz Duhter-i Hindu'ya Sardana-pal'ın tesir etmiş olabileceğini ihtimal dahilinde görmemekteyiz.

³ Duhter-i Hindu, sf. 44-47 (Tağannüm şiiri)

eserin "Hatime"sinde tiyatro anlayışını bir beyannâme hâlinde takdim eder⁴.

Eserin bütün bu hususiyetlerini ayrı ayrı incelemeği bir yana bırakarak, Duhter-i Hindu'ya hâkim olan ve garplı romantiklerin eserlerinin en önemli hususiyetlerinden birini teşkil eden "vahşet" unsurunu ele alacağız.

Hâmid, edebiyatımıza getirdiği büyük yeniliklerden biri olan garpli tabiat görüşünü romantiklerden alır.⁵ Bilindiği gibi Romantizm. Klasizm'in dünya görüşüne, kabul ettiği cemiyet nizamına ve bağlı olduğu san'at anlayışına ve kâidelerine bir reaksiyon olarak doğmuştu. Romantizm bu sebeple eşya ve hadiselere ayrı bir bakış tarzı getiriyordu. Romantiklerin bu yeni düşünce ve telâkkilerinin meydana gelmesinde şüphesiz ki, 18. asır Avrupa'sının siyasî, içtimaî ve psikolojik yapısının büyük payı vardır. Konfor ve tekniğin yaşanmaz hâle getirdiği şehir hayatından kaçmak, medeniyetten uzak kalmış bâkir ülkeleri görmek ve bu ülkelerde yaşamak arzusu, ekzotizm'in romantik edebiyatta yerleşmesine ve esaslî bir hususiyet hâlini almasına sebep oldu. Bilhassa J. J. Rousseau'nun tabiat görüşü, romantik edebiyatın temel görüşlerinden biri hâline geldi. Buna göre doğuştan iyi ve mes'ud olan insanı, kötü ve bedbaht eden cemiyettir. Cemiyette konfor ve tekniğin ilerlemesi, kin, riyâ, zulm gibi bir çok kötülüklerin doğmasına sebep olmuştur. Halbuki tabiatta bunların hiç biri yoktur. Konfor ve teknik, insanı zengin duygu ve hayallerinden uzaklaştırmış, sükûn ve saâdetini elinden almıştır. İnsan bu kaybettiğine kavuşmak için tekrar tabiatın temiz sinesine dönmelidir.

Romantiklere hâkim olan bu telâkki, onları medeniyetle vahşetin çatışmasına götürür ki, biz bu çatışmayı Duhter-i Hindu'da da görmekteyiz. Duhter-i Hindu'da medeniyetle vahşetin çatışmasını ele almadan önce, "vahşet" mefhumu hakkında bazı açıklamalarda bulunmak faydalı olacaktır.

Kamus tercümesine göre "vahşet" kelimesi, keder, haşyet, hâli ve nâmeskun yer gibi mânâlara gelmektedir. Kelimenin ism-i cinsi olan "vahş" da, ehlî ve ünsî mukabilidir.⁶

⁴ Duhter-i Hindu, sf. 194-198 (Hatime)

⁵ Mehmed Kaplan. Tabiat karşısında Abdülhak Hamid I, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. III. sy. 3-4, İstanbul 1949, sf. 333.

⁶ Ahmed Hamdi Tanpınar, XIX. asır Türk Edebiyatı Tarihi, c. I, İstanbul 1956, sf. 565-571,

Littre, "vahşet" karşılığı olan "sauvaye" kelimesine şu mânâları vermiştir : İptidaî (primitif), ehli ve ünsî olmayan, haşîn, sert, mu'tad dışı, zâlim, barbar, yabancı, işlenmemiş, ürkek, antisosyal v.b. gibi. ⁷

Duhter-i Hindu'da "vahşet" unsuru çeşitli mânâlarla karşımıza çıkmaktadır. Ancak eserde "ibtidaîlik ve barbarlık" mânâları hâkim durumdadır. Bu husus ileride geniş bir şekilde açıklanacaktır.

Duhter-i Hindu'daki "vahşet" unsuru, eserdeki tabîî çevrede, sosyal çevrede ve karakterlerde olmak üzere üç grupta incelenebilir. Şimdi sırasıyla bunları ele alalım.

* *
*

A. Duhter-i Hindu'nun vak'ası geniş bir tabiat dekoru içinde geçer. Hâmid'in ilk piyesi olan *Mâcerâ-yi Aşk*'da da vak'a tamamen tabiatta cereyan ederdi. Ancak Duhter-i Hindu'da tabiat dekor olarak ele alındığı için cansız bir tablo durumundadır. Buna rağmen eserin romantik ve ekzotik havasını teşkil eden esaslı bir unsurdur. ⁸

Dekor olarak ele alınan bu tabiat parçası Hindistan'dır. Hindistan büyük tabiat kuvvetlerinin te'sirine sahne olan bir ülkedir. Teknik bu ülkenin tabiatına henüz nüfûz edememiştir. Duhter-i Hindu'ya vahşî Hindistan tabiatı çeşitli unsurlarıyla girmektedir.

Eserin birinci faslının birinci temasında Hamid Tomson ile Surucoyi'nin seviştikleri yeri tasvir ederek vahşî Hindistan tabiatını ana hatları ile çizer :

"Gücerat havalisinde Gotalva nâm köyün civarı, Baragavalyor ırmağının kenarı. Irmağın kenarından ananas, turunç, portakal, incir-i âdem ağaçları, şeker kamışları, ağaç kavunları, nesrin, nilüfer, haşhaş, manyola çiçekleri, sazlıklar, çimenlikler, ötede beride bülend ve bâlâ hurma nihâlleri, ceviz, tamr; menğu, pi-pâle, palâde, alâçî filfilek, bādâm, tanbûl kaküle, kakamya ağaçları ; daha uzakta pâlâ, vidâk ormanlarıyla mestur kızıl dağlar, ağaçların arasında ve dağın eteğinde damları mısır ve buğday hasırıyle dört tarafına mâyl ve mermer sıvalı kulübe-vâri hâneler, kâşâneler müşâhade olunur." (sf. 5)

Görülüyor ki, Hâmid bu sözlerle bize vahşî bir tabiat dekoru çizmeğe çalışmıştır. İsmi geçen nebatlar daha ziyâde Hindistan gibi sı-

⁷ Mütercim Âsım, Kamus tercümesi, İst. 1268-1272

⁸ Emile Littre. Dictionnaire, de la Langue Française, 1928

cak ülkelere hastır ve bunların çoğu kendiliğinden bitmektedir. Çizilen bu tablo medeniyetin tesirinden uzak, insan elinin nizama koymadığı bir tabiat parçasını canlandırmaktadır. Böylece daha ilk satırlarda nebatları, ormanları, dağları, nehirleri ve mahallî yapıları ile vahşî Hindistan tabiatı esere idhal edilmiş oluyor.

Ancak bu vahşî tabiatın tasviri çok basittir. Tasvir, tabiata âit unsurların arka arkaya sıralanması esasına dayanmaktadır. Bu tablo bize Hâmid'in henüz geniş ve derin bir tabiat idrâkından mahrum olduğunu da göstermektedir. Prof. Dr. Mehmed Kaplan'ın ifâdesiyle, Hâmid'de tabiat duygusu ve bu duygunun ifâdesi Hindistan'a gittikten ve oranın ekzotik coğrafyasını gördükten sonra kuvvetlenecektir. Böylece tabiat bir süs değil, hakikî bir duygu olacaktır. Nitekim Hindistan'dan döndükten sonra yazdığı *Sahra*'da tabiat felsefî bir düşünce mevzuu yapılır, derin duyguların doğup inkişâf ettiği bir muhit hâline konulur⁹.

Yine Hindistan'dan döndükten sonra tamamladığı *Makber*'de ise tabiat panteist bir görüşle ele alınır.

Eserin ikinci faslının ikinci temaşası da bir nehir kıyısında geçer :

“ Görünen kamerin aksiyle münevver bir nehrin civarında ağaçlıklı bir dağ. Surucoyi'nin meskeni olmak üzere ağaçların arasında yarı görünüp yarı görünmeyen beyaz sıvalı bir kulübenin ocağından ince ince duman çıktığı müşâhade olunur. “ (sf. 43-44)

İkinci faslın üçüncü temaşasında ise tasvir edilen tabiata nebat unsurları hâkimdir :

“Mihrab şeklinde mezarları hâvi bir büyük kabristan. Etrafında eflâke ser çekmiş ba'ubab, bambu, serv, ceviz, meşe, çınar, hurma ağaçları, çulğar ormanları ve uzakta ve ağaçların arasında bir büyük mâbed müşâhade olunur.” (sf. 49)

Eserdeki meşhur “Tağannüm” başlıklı şiirde ise, vahşî tabiat şu unsurları ile zikredilmiştir :

“Âşiyânında muhabbeti tarif eden garîb bülbül, nihâl-i zârif, gülistan, dağlar, berf-pûşide kuhsâr üzre nûr saçan âfitâb-ı subh-ı besîm, sehâb-ı sefid, gül-nihâl, kevkeb-i seher, fezâ-yı âyîne-sâ olan âsmân, mesken olan sahrâlar, yer, gök, geceden berf-pûş olan eşcâr, neşr-i envâr eden mihr-i cihân, nehir, beyebân v.b. gibi ” (sf. 44-47)

⁹ Ahmet Kabaklı, Abdülhak Hamid'in Tiyatroları, İstanbul 1947-1948 (Türko-
loji mezuniyet tezi No, 292)

Bu terki b ve benzetmelerden anlaşılıyor ki, Hâmid daha ziyâde kelimelerle bir tabiat manzarası çizmeğe çalışmıştır.

Eserde bazı vahşî hayvan isimleri de zikredilmiştir: "boğa yılanı, ejderha, aslan, kurt gibi" (sf. 19). Bunlar daha ziyâde teşbihler dolayısıyla kullanılmıştır.

"Tomson-Gel buraya gel... Yılan yatağı yerlerinde çiçek toplama".(sf.6)

Tomsan'la Surucoyi'nin evlenmelerine en büyük engel, dinlerinin ayrılığıdır. Hâmid bunu Tomson'un ağzından şöyle ifade eder :

"Tomson - Gel izin ver bana şu yılanı ezeyim, öldüreyim. Şu muhabbetimin vücuduna sarılmak için zehirler saçarak şaha kalkan yılanı öldüreyim". (sf. 20).

Bunların dışında vahşî tabiata âit hadiselerden "fırtına ve kuraklık" da zikredilmiştir. Bilhassa kuraklık eserin vak'alarına renk veren bir unsur hâlinindedir. Kuraklığın doğurduğu kıtlık yüzünden köylülerin çektiği sıkıntılar, vergilerini veremiyen köylülere genel valinin yaptığı zulümler uzun uzun anlatılır.¹⁰

Fakat bu vahşî tabiata ve hadiselere ilâhî bir nizam hâkimdir. Bu nizam, insan oğlunun kurduğu nizamdan üstündür. Bu husus Tomson'un ağzından şöyle ifade edilir :

"Tomson - Dünyada ne kadar tesadüfler vardır ki, iltizam ile yapılan şeylerden bin kat daha doğru görünür". (sf. 14)

* *
*

B. Duhter-i Hindu'da vahşî tabiatın nasıl ele alındığını ve bu tabiatın hangi unsurlarıyla esere idhal edildiğini belirttikten sonra, bu tabiat içinde yaşayan sosyal çevrelere ve bu çevrelere hâkim olan vahşete geçebiliriz.

Eserde iki hayat tarzı ve bu iki tarza sahip iki sosyal çevre vardır. Biri ibtidai bir hayat yaşayan yerli halkın meydana getirdiği sosyal çevre, diğeri medeni hayat tarzına sahip İngiliz sömürge idaresinin meydana getirdiği sosyal çevredir. Fakat her iki sosyal çevreye de "vahşet" hâkimdir. Medeni çevreye hâkim olan vahşet, "barbarlık" şeklinde, yerli çevreye hâkim olan vahşet ise, "ibtidaiilik" şeklinde tezâhür etmektedir.

¹⁰ Mehmet Kaplan, Tabiat karşısında Abdülhak Hâmid I, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c, III. sy. 3-4, İstanbul 1949, sf. 333

Eserde yaşayırları, inançları, gelenekleri, insanları kısaca her şeyi ile birbirine zıt olan bu iki sosyal çevre çatışma halindedir. Hâmid, bu çatışmayı eserin başından sonuna kadar devam ettirir. Eserin mevzu'u bu çatışma üzerine kurulmuştur. İngilizlerin sömürge idaresine ve bil-hassa bu idarenin temsilcisi genel vali Sir Bortel'in zulmüne isyan eden ve genel validen kurtulmak için gizlice teşkilâtlanan yerli halkın mücadelesi ile, İngiliz zabiti Tomson ve sevgilisi Hintli kız Surucoyi arasındaki hissî mücadele mevzu'un esasını teşkil eder. Neticede yerli halk zâlim validen kurtulur, fakat Surucoyi'yi almak şartı ile, bütün kötülüklerini bildikleri halde yine sömürge idaresinin adamı olan Tomson'u başlarına getirirler. Eserde buna benzer mantık dışı vak'alar pek çoktur.

Medenî çevreye mensub İngilizler karşımıza barbar, zâlim, menfaat-perest gibi gayr-ı insanî vasıflarla çıkarılmışlardır. Sömürge idaresi mensublarının bu vasıflara sahip olmaları tabiidir. Ancak Hâmid'in İngilizlere karşı gizli bir husûmet beslediği de muhakkaktır. Nitekim İngiliz sosyal hayatını aksettiren *Finten*'de bu husûmet daha açık bir şekilde ifade edilmiş olacaktır.

Hâmid'in bu medenî çevreye karşı çıkardığı ibtidai çevreye mensub olan Hintlilerin ise, basit bir hayat yaşamalarına, teknik ve konfora yabancı olmalarına rağmen, insanî tarafları kuvvetlidir. Bu çevrenin insanları sâf, samimî ve fedakârdırlar, konfor ve teknik onları dejeneretmemiştir.

Sömürge idaresinin zulmü, yerli çevrede hürriyet ve milliyet fikirlerinin doğup gelişmesine ve yerli halkın teşkilâtlanmasına sebep olmuştur. Hâmid yer yer şahısların ağzından bu zulüm idaresini tenkit etmekle kalmaz, hürriyet ve milliyetçiliğe âit fikirlerini de serd eder. Denilebilir ki, eserin en kuvvetli tarafı bu ideolojik çatıdır. Hâmid'in bununla iki gâye gütmüş olduğu ileri sürülmektedir: Biri millî gâyedir ki, Hâmid bununla sembolik bir şekilde zulme isyanın meşruluğunu müdafaa ederek devrinin idarecilerine göz dağı vermek istemiştir; diğeri insanî gâyedir ki, bununla da Hâmid İngiliz sömürge idaresinin Hindistan'a getirdiği kötülükleri tenkit etmek istemiştir¹¹.

Hâmid, medenî çevrenin mücadelesinde Hintlileri muvaffak kılmakta, ibtidailiği medeniyetî barbarlığına tercih ettiğini açıkça göstermiş olmaktadır. Devrinin aşırı batı hayranlığına muhakkak ki, Hâmid ka-

¹¹ Duhter-i Hindu, sf. 85-95

pılmamıştır¹². Hamid'in medeniyet düşmanı olduğu veyâ medeniyete değer vermediği neticesini çıkarmak da doğru değildir.

Medenî topluluk şehirde, ibtidâî topluluk ise, kırdâ, tekniğin tesirinden uzak bölgelerde yaşar. Romantiklerin J. J. Rousseau'dan gelen tabiat görüşü, onları şehir-köy, şehirli-köylü çatışmasına götürür. Hâmid bu hususu daha sonra neşrettiği *Sahra ve Belde* adlı eserlerinde teferruatlı bir şekilde işleyecektir.

Bu hususa Duhter-i Hindu'da da temas edilmiştir. "Tağannüm" şiirinde şöyle bir dördlük vardır:

‘Kıldı hicran ikamete me'nus
Beni vahşî gibi beyabanlarda
Gördüğüm râhatı çobanlarda
Belde halkından görmedim. Efsûs”
(sf. 45)

"Belde-beyabân, belde halkı-çobanlar" sözlerinde bu tezat açıkça görülmektedir. Ancak burada bir nokta üzerinde durmak lâzımdır. Surucoyi zaten ibtidâî çevrenin insanıdır. Bu sebeble şehir hayatına yabancıdır. Hâmid'in Surucoyi'yi şehir hayatından ve şehirlilerden kaçır durumda göstermesi, onun medenî çevreden, bilhassa Tomson'dan gördüğü kötülükleri ifade için olmalıdır. Aksi takdirde tenakuza düşmüş olurdu.

Hâmid medeniyetten kaçma ârzusunu Tomson'un ağzından da ifade eder :

"Tomson- Dedim ya. Amerika'da hürriyet vardır, böyle kayıdlar,
esâretler yoktur. Amerika'ya kaçalım, vahşiler için-
de yaşayalım. Hiç bir kâideye riayet ile mukayyed
olmıyalım." (sf. 105)

Hakikaten şehir hayatı bir takım kaidelere bağlanmayı gerektirir. Bu bakımdan şehirli, kır insanı kadar serbest değildir. Fakat Tomson bu sözlerinde samimî değildir. Nitekim genel valinin karısını tanıdıktan sonra, Surucoyi'yi terkedecektir

Hâmid'in Amerika hakkındaki kanaatı da kitabî olmakla beraber ö devir Amerika'sına uygundur. Hâmid'in Amerika hakkında esassız bir kanaate sahip olduğunu düşünmek doğru değildir.

¹² Ahmet Kabaklı, Abdülhak Hâmid'in Tiyatroları, İstanbul 1947-1948, (Türkoloji mezuniyet tezi No. 292)

Vahşetin hâkim olduğu ibtidai çevrede inançlar, örf ve âdetler, sosyal yasaklar çok kesindir. Ferd bunlara mutlak şekilde riayetle mükelleftir. Surucoyi, Hindu dinine mensuptur. Bu dine mensup olan dul kadın kocası ile birlikte diri diri yakılmaktadır, halbuki dul kalan erkek böyle bir âkıbeta dâcâr değildir. Hâmid, Hindu dininin kadın-erkek arasında meydana getirdiği bu adâletsizliğe karşıdır. Ayrıca bu âdeti insanî de bulmaz. Kanatini Surucoyi'nin ağızdan şöyle ifade eder:

"... Merhametsizler beni diri diri yakmaktan sizin ne fâideniz olacak..." (sf. 179)

Surucoyi'nin bu isyanı enteresandır. Esasen Hâmid'in tiyatrolarında kadın kahramanlar, erkeklere nazaran daha kuvvetli ve ak tiftirler.

Hâmid, bu âdetin vahşiyâne olduğunu Elizabet'in ağızından da ifade eder. Tomson'un yakma merasimine, vazifesi olduğu halde mâni olması üzerine Elizabet şöyle der :

"-Senin vazifen, memuriyetin bu vahşiyâne âdeti icra eden putpe-restlere fırsat vermemektedir." (sf. 163)

Yakma töreninde, bu âdete isyan eden Surucoyi'ye ser-brehmenin, bunun kutsal kitaplarda yazılı olduğunu, bu nizama günahkâr olmamak için uymak gerektiğini söylemesi üzerine Surucoyi şöyle der:

"Bu nevi kitaplar sizin gibi hâris-i câh olanların telifleridir. (sf. 179)

Böylece her iki çevreye hakim olan. fakat başka başka şekillerde tezahür eden vahşeti belirtmiş oluyoruz.

*
* *

C. Ferdin içinde yaşadığı tabii ve sosyal çevre, onun şahsiyetinin teşekkülünde mühim rol oynar. Bu sebeplerle Duhter-i Hindu'da iki sosyal çevrenin, iki hayat tarzının çatışması kadar, bu iki çevreye mensub insanların da çatışmasını görürüz. Eserdeki şahıslar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta medenî çevrenin, ikinci grupta ibtidai çevrenin insanları yer almaktadır.

Medenî çevreye mensub olan insanları sömürgeci İngilizler teşkil eder. Eserde karşımıza çıkarılan İngiliz kahramanlar, medenî çevreye

mensub oldukları halde, medenî değillerdir. Vahşî yaradılışta, riyakâr menfaat-perest, zâlim insanlardır. Bu çevrenin belli başlı insanları şunlardır :

Sir Bortel: Sömürge idâresinin Hindistan'daki genel valisidir. Gadâr ve merhametsizdir. Sömürge idaresinin zulmünü temsil eder. Hintli köylülerin kıtlık dolayısıyla içinde buldukları kötü duruma aldırış etmeyerek, vergisini vermeyenlere işkence yaptırmaktan çekinmez. Bu durum karşısında ihtiyar bir köylü, genel valiye şöyle hitap eder :

" - Ah, sir, sir!... İnanmıyor musunuz ? Sözüne inanmıyorsanız, fakirin yüzüne bakın. Herif açlığa tahammülsüzlüğünden yıkıldı... Ah, ağzındaki peynir dişlerini söktürecek. Bize vahşî dersiniz, vahşiyiz diye etimizi mi yiyeceksiniz. Medenî canavarlar !..." (sf. 91)

Tomson: İngiliz zabitidir, Hâmid onun şahsında İngiliz karakterini çizmek istemiştir. Riyakâr ve menfaat-peresttir, insanî tarafı zayıftır. Surucoyi'yi, seviyor görünerek iğfal eder. Fakat genel valinin karısı Elizabet'i tanıdıktan sonra, Surucoyi'yi terkeder. Hatta Surucoyi'den kurtulmak için, vazifesi olduğu halde Hintliler'in yakma merasimine mâni olmak istemez.

Elizabet: Genel valinin karısıdır. Sadakat duygusundan mahrum cânî yaradılışlıdır. Sevdiği Tomson'a kavuşmak için kocasını Hintlilerin teşviki ile zehirler. Eserde Elizabet, ilâhî adâletin tecellisine vasıta kılınmıştır.

Görülüyor ki, medenî çevreye mensub bu insanlarda kötülük müş-terek husûsiyet hâlinedir.

Buna mukabil ibtidâî çevrenin insanları, iyi olarak gösterilmiştir. Bunlarda insanî duygular kuvvetlidir. Fedakâr ve sâdıktırlar. Başlıcaları şunlardır :

Surucoyi: Sâf, sâdık, fedakâr ve iyi kalblidir. Sevdiği Tomson için her zillete katlanır.

Torremtor: Yerlilerin lideridir. Servetini yerlilerin davaları uğruna sarfeder. İnsanî tarafı çok kuvvetlidir. Surucoyi'nin şeref ve iffetini korumak için, onunla zâhiren evlenir.

Şahıslar hakkında verdiğimiz bu kısa izahat karşılaştırılınca görülür ki, Hâmid eserde medenî çevre gibi medenî çevrenin insanlarını

da kötü taraflarıyla ele almıştır, daha doğrusu kötü tipleri seçmiştir. Hâmid'de zayıflara merhamet duygusu ve onları himâye arzusu çok kuvvetlidir. Hamid'in sömürgecilere karşı Hintliler'i tutmasının bir sebebi de bu olsa gerektir. Hâmid, eserdeki şahıslar için şunları söylemektedir: "Buradaki eşhasın iyisi de, kötüsü de zâlimi de, âdili de İngiliz ve Hind kılığında çıkmış bizim devlet ve milletimize mensub insanlardır."¹³ Bu sözleriyle de Hâmid alegoriden faydalanıp, devrinin devlet adamlarını tenkid etmiş olduğunu gösteriyor.

¹³ Mehmet Kaplan, Tabiat karşısında Abdülhak Hâmid I, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. III, sy. 3-4, İstanbul 1949, sf. 341